

Kapareskolan
Håkullavägen
439 30 Onsala

2010-09-23
1 (8)
Dnr: 40-2009:2037

Kungsbacka kommun
434 81 Kungbacka

Kvalitetsgranskning av Kapareskolan i Kungsbacka kommun

Skolinspektionens beslut

Granskningen vid Kapareskolan visar att rektorernas pedagogiska ledarskap innefattar ett arbete med att, till lärare och elever, förmedla tydliga kunskapsmål vad gäller mål att sträva mot, bland annat genom det trygghetsskapande arbetet som sker på skolan. Granskningen visar dock att rektorernas pedagogiska ledarskap i högre utsträckning bör innefatta att leda skolans personal i arbetet mot att nå målen att uppnå, uttryckta i kursplanerna. I detta inbegrips att rektorerna i högre grad behöver delta i de pedagogiska samtal som förs av lärarna på skolan.

I granskningen framkommer att lärare och rektorer har en god kontakt med eleverna och att relationen mellan elev och såväl lärare som rektor präglas av respekt. Vidare framgår att skolans personal i huvudsak har höga förväntningar på eleverna, det vill säga, att utgångspunkten är att alla elever kan lära.

Granskningen visar att undervisningens arbetsformer och innehåll i för liten utsträckning anpassas till eleverna samt till deras bakgrund och erfarenheter. Det förekommer att läromedlen, och inte elevernas bakgrund och erfarenheter, är styrande för valet av innehåll i undervisningen. Skolinspektionen konstaterar att elevernas aktivitetsnivå ofta är låg, vilket också lärare och rektorer visar en medvetenhet kring. Orsakerna till detta härleds dock, av rektorer och lärare, till faktorer utanför skolan snarare än till undervisningens genomförande.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer.

- Att rektorerna förstärker och utvecklar sitt pedagogiska ledarskap ytterligare så att verksamheten som helhet inriktas mot att nå de nationella målen att uppnå som finns uttryckta i kursplanerna.
- Att undervisningen fokuseras mer på flerstämmighet och elevernas aktivitet samt att undervisningens metoder och innehåll anpassas till elevernas bakgrund och erfarenheter.

Vidtagna åtgärder ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast den 17 december 2010.

1 Skolinspektionens granskning av skolors kompensatoriska förmåga i Kapareskolan i Kungsbacka kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kunskapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt strävansmålet att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggs undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsättningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?
- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

Granskningen av Kapareskolan i Kungsbacka kommun ingår i detta projekt. Utredarna Kristina Eklund och Magnus Jonasson besökte en klass i årskurs 9 i Kapareskolan den 10–12 maj 2010. Två av dagarna tillbringades tillsammans med klassen på deras lektioner och raster.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Kapareskolan, Kungsbacka kommun

Kapareskolan ligger på Onsalahalvön med Kungsbacka som närmsta stad. Läsåret 2009/10 gick det 471 elever på skolan enligt statistik från Skolverket.

Skolledningen består av två rektorer med var sitt ansvar för två arbetslag med tillhörande elever. Rektorerna menar dock att de delar rektorskapet för hela skolan och därmed har kännedom om såväl varandras elever som lärare.

Lärarna är uppdelade i fyra arbetslag, varav ett arbetar Montessoriinspirerat. Den klass Skolinspektionen följde är inte en del av det montessoriinspirerade spåret. För varje arbetslag finns en arbetslagsrepresentant som företräder arbetslaget vid de veckovisa möten som sker med skolledningen.

Enligt Skolverkets statistik var det genomsnittliga meritvärdet, läsåret 2009/10, för de elever som fick slutbetyg 214,5. Motsvarande siffra för hela riket var 209,6. Samma läsår nådde 92,3 procent av eleverna målen i samtliga ämnen, att jämföra med rikets genomsnittliga siffra på 77,0 procent.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever

- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

En av de viktigaste förutsättningarna för lärande är, enligt såväl rektorerna som intervjuade lärare, att eleverna känner sig trygga i sin skolmiljö. Skolan bedriver ett värdegrundsbete och utvecklar vid tidpunkten för granskningen också ett arbete i social och emotionell träning (SET). Rektorerna är tydliga med att förmedla vikten av att relationen mellan vuxna och elever på skolan måste vara god, ett förhållningssätt som också förmedlas till lärarna. Rektorerna rör sig dagligen ute i skolan för att som en av rektorerna formulerar det: "känna av temperaturen på skolan". Närvaron i korridorerna beskrivs dessutom av rektorerna ha ett relationsskapande syfte. Samtliga elever som Skolinspektionen pratat med känner till vem som är deras rektor.

I samband med intervjuer uppger rektorerna att de i sitt ledarskap strävar efter att eleverna ska känna tilltro till sin egen förmåga, ta ansvar för sitt lärande och att skolans klimat ska utmärkas av tolerans. Rektorerna uppger också att skolans arbete är inriktat mot att alla elever tillägnar sig de färdigheter de behöver för vidare studier och att de efter avslutad grundskola ska ha möjlighet till att fritt välja den väg de vill gå vidare på. I detta arbetar rektor, lärare och studie- och yrkesvägledare tillsammans med elever och vårdnadshavare.

Sammantaget ger granskningen en bild av att rektorerna förmedlar tydliga kunskapsmål vad det gäller mål att sträva mot till lärare och elever, men att de behöver arbeta mer med att förankra uppnåendemålen. Rektorernas arbete präglas i stor utsträckning av organisatoriska frågor samt av att säkerställa trygghet och ordning i skolan. Rektorerna menar att mycket av deras tid även går till enskilda elevärenden och ett pågående utvecklingsarbete med likvärdig bedömning. En av rektorerna säger i det kompletterande samtalet att rektorerna "inte förmedlar ett dekret till lärarna som talar om hur de ska jobba", däremot deltar de i arbetet med den lokala pedagogiska planeringen (LPP). Det framgår av intervjuer med rektorerna och lärare att samtalen under de mötestider där pedagogiska diskussioner skulle kunna ta plats oftast rör frågor relaterade till enskilda elever. Intervjuade lärare uttrycker samstämt att skolans pedagogiska arbete saknar en pedagogisk vision, att det gemensamma arbetet till viss del styrs genom arbetslagen och ämneslagen men att rektorernas roll i detta är liten. Rektorerna deltar sällan i hela möten som arbetslaget håller. Det som diskuteras i arbetslagen förmedlas framför allt genom varje arbetslagsrepresentant vid deras möten med skolledningen.

Lärarna uppger att rektorerna visar att de har förtroende för deras yrkesutövning. De är dock tveksamma till om rektorerna egentligen vet hur deras undervisning genomförs och berättar att klassrumsbesök i ett pedagogiskt syfte sällan förekommer. Orsaken till detta tror lärarna har att göra med rektorernas avsaknad av tid. Rektorerna bekräftar bilden då en av dem säger att avsikten med klassrumsbesök skulle vara att "säkerställa att pedagogen har gruppen elever i sin hand", det vill säga att klimatet i klassrummet ger förutsättningar för utveckling och lärande. Rektorerna menar att det finns ett motstånd till rektorsbesök i undervisningen bland vissa lärare på skolan. I samtal

uppgger en av rektorerna att indirekt information, från bland annat elever och vårdnadshavare, ger rektorerna kompletterande kunskap om hur lärarna genomför sin undervisning.

Det framträder hos rektorerna olika definitioner av vad som avses med höga förväntningar på eleverna. Höga förväntningar är enligt rektorerna delvis förenat med viljan att visa eleverna att man tror på dem och vet att de är "goda individer". Att eleverna när de tittar tillbaka på sin tid i grundskolan, ska kunna stå för och vara stolta över sig själva. Det handlar också, enligt rektorerna, om att alla individer ska lyckas utifrån sina egna förutsättningar. Men uttolkningen av begreppet höga förväntningar övergår i diskussionen med Skolinspektionen också till att handla om krav på uppförande hos eleverna, krav av beteendekorrigerande karaktär. "Vi kräver till exempel att de ska komma i tid" är enligt en rektor att visa på höga förväntningar. Många av de elever Skolinspektionen pratat med liknar också höga förväntningar vid höga krav avseende till exempel tidspassning eller att lärarna ställer höga krav för ett visst betyg.

2.1.3 Rekommendation

Utifrån vad som framkommit i deltagande observation, intervjuer och samtal framkommer att rektorerna uttrycker tydliga mål att sträva mot till lärare och elever. Skolinspektionen bedömer vidare att rektorerna i sitt arbete har kontakt med eleverna och att de i huvudsak har höga förväntningar på och en god relation till eleverna.

Skolinspektionen rekommenderar dock att rektorerna i sitt pedagogiska ledarskap i högre grad leder de delar som rör det gemensamma arbetet för att nå de nationella målen att uppnå som finns uttryckta i kursplanerna. Skolinspektionen rekommenderar också att rektorerna i större omfattning initierar diskussioner med lärare kring kunskapssyn och undervisning. Avslutningsvis rekommenderar Skolinspektionen att rektorerna tydliggör, inför så väl lärare som elever, vad begreppet höga förväntningar kan innebära.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

Några lärare ger i intervjuer uttryck för att undervisningen är svår att individualisera, och att metod och innehåll i undervisningen för det mesta är desamma oavsett såväl

klass som elev. Att arbetssätt och innehåll oftast är desamma för alla elever bekräftas också i elevintervjuer. Vid de lektionsobservationer som Skolinspektionen genomför arbetar eleverna med några få undantag med samma sak samtidigt.

I granskningen framkommer, genom intervjuer och lektionsobservationer, att utgångspunkten för många av lektionerna är läroböckernas innehåll. Granskningen visar att läroböckernas innehåll tenderar att bli styrande för lektionerna och utrymmet för ett användande av elevernas bakgrund och erfarenheter är litet. Därigenom begränsas också utrymmet för den dialog mellan lärare och elev som är utmärkande för ett flerstämmigt klassrum. Under en lektion som Skolinspektionen observerar försöker läraren vid flertalet gånger få i gång diskussioner bland eleverna som kopplar samman det område klassen avhandlar och elevernas egna erfarenheter. Eleverna deltar dock motvilligt i diskussionerna.

Klassen framställs av såväl rektorerna som lärarna som en klass med låg aktivitetsnivå och som svår att "få i gång", framför allt då det handlar om muntliga moment i undervisningen. Både lärarna och rektorerna härleder i intervjuer den låga aktiviteten till faktorer som ligger utanför skolan snarare än till undervisningens utförande. Gemensamt för de lektioner som Skolinspektionen observerar är att aktivitetsnivån bland eleverna sjunker i takt med att lektionstiden går, vissa elever förblir inaktiva under hela, eller stora delar, av lektionerna. Under en lektion ska eleverna till exempel läsa en text i läroboken och sedan besvara frågor till den text de läst. Till en början är de flesta eleverna aktiva men efter cirka 15 minuter minskar aktivitetsnivån och eleverna börjar röra på sig och prata med sina klasskamrater om annat än det som rör ämnet.

Vidare visar granskningen exempel på elever som inte i tillräcklig utsträckning stimuleras och utmanas i undervisningen. I elevintervjuer ges uttryck för att enskilda elever saknar utmaning i vissa delar av undervisningen. Rektorerna och intervjuade lärare visar en medvetenhet kring detta men menar att de inte får gehör från eleverna de gånger de försöker förmå elever att gå ett steg längre i sin kunskapsutveckling. Innehåll och arbetsformer i undervisningen måste anpassas så att elever med svårigheter har möjlighet att nå målen för utbildningen. Samtidigt framhåller kvalitetsgranskningen vikten av att undervisning anpassas till de elever som når målen och behöver motiveras till att använda hela sin kapacitet.

Det finns dock inslag i undervisningen där arbetsmetoder och innehåll anpassas till eleverna. Exempelvis får eleverna välja att redovisa delar av litteratur i teaterform. Under en annan lektion där lärare och elever genomför laborationer är aktivitetsnivån bland eleverna hög. De ställer bland annat frågor till läraren som denne besvarar på ett sådant sätt att hela klassen inbegrips i diskussionen. Läraren drar vidare paralleller från resultatet av laborationerna till elevernas verklighet på ett sätt som fångar elevernas intresse. I dessa situationer visar eleverna lust till att lära.

Under de lektioner som Skolinspektionen observerar finns en variation mellan lektioner när det gäller återkoppling mellan lärare och elev. Skolinspektionen ser exempel på en lektion med täta återkopplingar av moment mellan lärare och elev men också några lektioner där ingen återkoppling alls sker.

2.2.3 Rekommendation

Utifrån vad som framkommit i deltagande observation, intervjuer och samtal visar granskningen att det förekommer inslag där arbetsmetoder anpassas till eleverna. Skolinspektionen ser också exempel på lärare som använder eller försöker använda sig av elevernas bakgrund och erfarenheter. Vid dessa tillfällen är eleverna i högre utsträckning också aktiva under lektionen.

Skolinspektionen rekommenderar att undervisningen i högre utsträckning präglas av metoder som är anpassade efter elevernas förutsättningar. Skolinspektionen rekommenderar vidare att elevernas bakgrund och erfarenheter i högre grad behöver komma till användning i undervisningen. Genom detta kan förutsättningar skapas för att öka aktiviteten hos eleverna och för att skapa en flerstämmighet i klassrummet. Slutligen vill Skolinspektionen göra lärarna uppmärksamma på betydelsen av kontinuerlig återkoppling i undervisningen.

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

Av granskningen framgår att lärarna i huvudsak har höga förväntningar på eleverna. Lärarna uttrycker att det handlar om att ha tilltro till elevens förmåga med utgångspunkt i elevens förutsättningar. De intervjuade lärarna betonar också att eleverna ska känna att det finns positiva förväntningar på dem, att de alla kan nå sin enskilda maximala kapacitet. De här förväntningarna kommer också i uttryck vid de deltagande observationerna Skolinspektionen genomför. På lektionerna går lärare runt till elever i syfte att uppmuntra och berömma.

Vid samtliga observerade lektioner präglas relationen mellan lärare och elev av respekt och ett positivt bemötande. Lärarna uttrycker i intervjuer att eleverna måste ha förtroende för läraren och att de alltid försöker ha ett positivt bemötande gentemot eleverna. Eleverna uppger att de har förtroende för de allra flesta av lärarna på skolan och att relationen mellan dem och såväl lärare som rektorer är bra. Skolinspektionen ser exempel på lärare som tar sig tid att prata med eleverna, både i och utanför klassrummet, om annat än det som är direkt förknippat med undervisningen. Överlag rör sig många av lärarna ute i skolan även på raster och sitter tillsammans med eleverna då de äter lunch.

2.3.3 Rekommendation

Utifrån vad som framkommit i deltagande observation, intervjuer och samtal bedömer Skolinspektionen att lärarna i hög grad har höga förväntningar på eleverna och att lärarna bemöter eleverna respektfullt och positivt.

I ärendets slutliga handläggning har utredaren Magnus Jonasson deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Ann-Christin Hartman
Enhetschef

Kristina Eklund
Föredragande

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt prövas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder prövas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- befäster en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärares roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), *Rektorer i framgångsrika skolor*. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) *Nothing's Impossible*. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor*

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, *Vägar till lokal arbetsplan*, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervisningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsoinstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlösningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inlåsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlösningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlösningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.